

DIVERSITATE - MINORITĂȚI - VIZIBILITATE - PARTICIPARE

Adaptarea politicilor incluzive pentru adresarea problemelor cetățenilor români aparținând minorităților rome și LGBT

Iulie 2021

Proiect:

Material elaborat în cadrul proiectului „INTERSECT – Altfel despre discriminare”, coordonat de Centrul de Resurse Juridice, în parteneriat cu ACTEDO – Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului, Asociația MozaiQ LGBT și Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România.

Proiect finanțat de Programul Drepturi, egalitate și cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020). Conținutul prezentului document reflectă exclusiv poziția oficială a autorilor și este responsabilitatea acestora, în întregime. Comisia Europeană nu își asumă niciun fel de responsabilitate pentru modul în care pot fi folosite informațiile conținute în document.

Context și importanța problemei

Acest *policy brief* reprezintă un rezultat al proiectului *INTERSECT – Altfel despre discriminare*, finanțat de Programul Drepturi, Egalitate și Cetățenie al Uniunii Europene (2014-2020), și care își propune să vizibilizeze provocările cu care se confruntă minoritatea romă LGBTIQ din România. Are la bază și o analiză cu privire la stadiul punerii în aplicare a legislației existente în domeniul egalității de tratament și non-discriminării în anumite zone de intervenții de politici publice existente și, pe baza activităților specifice din proiectul INTERSECT, din care se desprind o serie de recomandări de ordin practic pentru instituțiile publice, specialiștii din domeniul politicilor publice și organizațiile neguvernamentale.

Propune, totodată, introducerea principiului „intersecționalității” ca principiu transversal în politicile publice: orientarea sexuală, identitatea/exprimarea de gen și/sau caracteristicile sexuale sunt luate în considerare alături de alte caracteristici sau identități personale, precum sexul, originea rasială, originea etnică, religia, convingerile, dizabilitatea și vârsta, caracteristici care, combinate, pot conduce la o accentuare a discriminării.

Critica adusă opțiunii de politici publice existente

Cu toate că legislația europeană în domeniul egalității de tratament și non-discriminării este transpusă în dreptul național, multe aspecte ale inegalității de tratament și discriminării persoanelor romă LGBTIQ se întâlnesc în viața de zi cu zi a acestora și sunt necunoscute publicului sau chiar specialiștilor.

Adeseori problematica LGBTIQ nu se regăsește în politicile publice elaborate la nivel național sau local. Persoanele LGBTIQ sunt invizibile pentru politicile publice existente, cu toate că se confruntă cu o serie de provocări sociale dificil de depășit fără intervenții active și explicite ale autorităților responsabile în ce privește combaterea discriminării multiple, intersecționale. Acest lucru reclamă o vizibilizare a acestei minorități în politicile statului și o sensibilitate mai mare la problemele care urmează a fi expuse în prezentul *policy brief* în ce privește abordarea politicilor de incluziune socială din România.

Uniunea Europeană a adoptat, recent, propria **Strategie privind egalitatea pentru persoanele LGBTIQ 2020-2025**, prin care propune Statelor Membre reducerea discriminării și garantarea siguranței și drepturilor fundamentale ale persoanelor LGBTI în întreg spațiul, prin adoptarea unor măsuri legislative la nivel european și le încurajează să elaboreze și să pună în aplicare, la nivel național, planurile de acțiune menționate în strategie. Strategia privind egalitatea pentru persoanele LGBTIQ 2020-2025 a UE propune o viziune intersecțională în analiza realităților comunității LGBTIQ în domenii cheie ca sănătatea, educația, și pune accent inclusiv la nivel de finanțare, încurajând finanțarea proiectelor cu o abordare intersecțională.¹ Guvernul României nu a anunțat public demararea unui astfel de demers de consultare publică cu partenerii sociali. Este pentru prima dată când, la nivelul UE

¹ Comisia Europeană folosește, în documentul menționat, o definiție a intersecționalității dată de Institutul European pentru Egalitatea de Gen ca un „instrument analitic pentru studierea, înțelegerea și răspunsul la modalitățile prin care sexul și genul se intersectează cu alte caracteristici / identități personale și modul în care aceste intersecții contribuie la experiențe unice de discriminare”. Detalii <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0698&from=EN>

se recunoaște, din punct de vedere politic și legislativ și se propune un amplu dialog între instituțiile europene și internaționale, statele membre, organizațiile societății civile și partenerii sociali pe marginea problematicii reprezentate de minoritățile sexuale, care să țină seama și de aspectele de intersecționalitate. În acest ultim caz, Comitetul Economic și Social European, în avizul său 2021/C 286/22² recomandă ca, pentru a-și atinge obiectivele, Strategia privind egalitatea pentru persoanele LGBTIQ trebuie să fie corelată cu alte strategii europene pentru a avea o perspectivă transsectorială, de exemplu cu Strategia privind drepturile victimelor, cu Strategia privind egalitatea de gen, cu Planul de acțiune al UE de combatere a rasismului, cu Strategia pentru drepturile persoanelor cu dizabilități și cu Strategia privind drepturile copilului.

Tot la nivelul Uniunii Europene, a fost adoptat, în martie 2021, un nou **Cadru Strategic al UE pentru egalitatea, incluziunea și participarea romilor, perioada 2020-2030**, document propus de Comisia Europeană în octombrie 2020 (COM(2020) 620 final)³. Acesta prevede o serie de recomandări pentru Statele Membre, de încorporare a incluziunii sociale a romilor în politicile naționale. Totodată, îndeamnă Statele Membre să reflecteze la diversitatea existentă în rândul romilor, printr-o **abordare**

² Opinia Comitetului Economic și Social European privind "Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social și Comitetul Regiunilor – Uniunea Egalității: Strategia privind egalitatea pentru persoanele LGBTIQ 2020-2025" (*Opinion of the European Economic and Social Committee on 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions — Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025'*, (COM(2020) 698 final)), disponibilă, în limba engleză, la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021AE0006&from=EN>

³ Cadru Strategic al UE pentru egalitatea, incluziunea și participarea romilor, perioada 2020-2030, {SWD(2020) 530 final}, disponibil, în limba engleză, la https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9a007e7e-08ad-11eb-a511-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

intersecțională⁴, ținând seama cum diferitele aspecte ale identității se pot combina pentru a accentua discriminarea, după cum vom prezenta în prezentul *policy brief*.

Este nevoie, așadar, de asigurarea unei sinergii între toate aceste strategii europene adoptate și implementate la nivel național, după cum ar trebui fixate ținte cantitative și/sau calitative care să asigure că este reflectată diversitatea existentă în ce privește vârsta, genul, orientarea sexuală și alte caracteristici personale.

Rezultate și recomandări

Sărăcie și excluziune socială

Confruntându-se cu serioase lipsuri socio-economice și cu rate ridicate de sărăcie și excluziune socială, cauzate de discriminare și în propriile familii, în care tinerii romi LGBTIQ ar trebui să primească un bun start în viață, adesea aceștia se confruntă și cu un climat școlar nesigur sau care nu le permite accesul la oportunități de educație ori oportunități pentru dezvoltarea sănătoasă și socio-emoțională, din cauza etniei și/sau a orientării sexuale sau identității de gen, ori a expresiei de gen. O majoritate a tinerilor romi LGBTIQ participanți la proiectul INTERSECT au raportat faptul că nu s-au simțit în siguranță în spațiul școlar și că au avut experiențe de victimizare la nivelul școlii.

Sunt semnalate cazuri de tineri romi aparținând minorităților sexuale, provenind din comunități cu romi cu vederi conservatoare, care au fost căsătoriți forțat de familii,

⁴ „Este nevoie de o abordare intersecțională, sensibilă la combinația etniei cu alte aspecte ale identității și modalitățile prin care astfel de intersecții contribuie la experiențe unice ale discriminare” (pg. 2)

pentru a masca orientarea sexuală neconformă cu viziunea impusă de modelul dominant heteronormativ, fapt ce le-a provocat traume fizice și psihologice neconștientizate de familie. Există cazuri de tineri romi LGBTIQ care, nefăcând față presiunii psihologice din cercul familial, au fugit de acasă, locuind pe străzi și expunându-se la riscuri de sănătate personală, integritate fizică, frecventând medii în care abuzul fizic, sexual și psihologic este prezent ca urmare a vulnerabilizării continue. Este nevoie ca autoritățile competente în promovarea drepturilor copilului și cele din domeniul serviciilor de asistență socială să fie informate, conștientizate și formate în adresarea acestor tipuri de vulnerabilități ale adolescenților provenind din medii defavorizate.

Toate aceste experiențe au consecințe reale cu privire la propria sănătate și la rezultatele școlare ale tinerilor romi LGBTIQ. A mai fost raportat – inclusiv în rândul persoanelor trans romi participante la proiect –, abandonul școlar de lungă durată, precum și o stimă de sine scăzută sau chiar depresie, situații care își pun amprenta pe personalitatea în formare a acestora, care uneori recurg la suicid, în situația în care nu au găsit în spațiul școlar ori familie sau în cercul de prieteni un mediu care să le permit să se manifeste plinar. Este nevoie, așadar, de un spațiu școlar sigur și sensibil la diferență. În spațiul școlar este nevoie ca administratorii să conducă sondaje de opinie cu privire la climatul din școală, cu privire la experiențe nedorite ale elevilor/studentilor, prejudecăți, bullying, hărțuire, discriminare, relații neetice profesor-elev ș.a. Aceste sondaje trebuie conduse într-o manieră în care să protejeze identitatea victimelor și, în ultimă instanță, să conducă la

politici școlare de conștientizare la nivelul școlii a fenomenelor nedorite și creșterea încrederii în școală ca spațiu sigur pentru toți elevii.

Totodată, atunci când sunt în căutare de servicii publice care să țină seama de diferența lor, persoanele rome LGBTIQ nu beneficiază de servicii medicale și sociale, adăposturi sigure, programe de asistență și locuri sigure pentru persoanele rome LGBTIQ care sunt victime ale abuzurilor, ale violenței domestice, ale infracțiunilor motivate de ură și ale discursului de incitare la ură. În cazuri extreme, nu puține, de tineri romi LGBTIQ care nu primesc sprijin și înțelegere din partea familiei, aceștia sunt împinși către fenomenul persoanelor fără adăpost, o formă de excluziune socială extremă pe care autoritățile publice nu sunt pregătite să o combată.

Toate aceste servicii ar trebui să fie adaptate la problematica intersecționalității, iar specialiștii care interacționează cu persoanele rome LGBTIQ (medici, profesori, asistenți sociali, agenți de aplicare a legii etc.) formați pentru a înțelege mai bine circumstanțele și nevoile specifice ale persoanelor rome LGBTIQ.

Discriminarea la locul de muncă și accesul pe piața muncii

Persoanele rome LGBTIQ se confruntă cu o serie de provocări duble, legate atât de *rasism*, cât și de intoleranță referitoare la *orientarea sexuală, identitatea de gen sau expresia de gen*, ori genul asumat sau perceput de către angajatori sau recrutori, pe parcursul procesului de recrutare, la locul de muncă și la sfârșitul carierei profesionale, în ciuda legislației existente care îi protejează.

Lipsa sau pierderea unui loc de muncă de către persoanele rome LGBTIQ îi plasează pe aceștia în risc de sărăcie și marginalizare socială și lipsă de adăpost.

În vederea îmbunătățirii angajabilității acestor persoane, este nevoie de politici active în domeniul ocupării forței de muncă și de introducerea unei perspective LGBTIQ și a uneia anti-rasism în planurile de ocupare a forței de muncă. De asemenea, la nivelul angajatorilor publici și privați, este esențial ca aceste planuri să stabilească măsuri, protocoale și instrumente concrete pentru combaterea discriminării cu care se confruntă aceste persoane la locul de muncă. Este nevoie și ca procedurile, regulamentele de ordine interioară și practicile existente să aibă integrate principiile diversității și să prevadă sancțiuni pentru cei care creează un mediu ostil, degradant și umilitor la locul de muncă pe criteriile protejate de legislația anti-discriminare.

Egalitate în drepturi și autonomie decizională pentru persoanele transgender

Persoanele transgender se numără printre cele mai excluse categorii de cetățeni/cetățene, care se confruntă cu intoleranță, discurs al urii și infracțiuni motivate de ură⁵. Deși la nivel internațional standardele pentru respectarea drepturilor omului prevăd explicit egalitatea în drepturi pentru minoritatea trans, aceasta trebuie să facă față, în mod cotidian, provocărilor sociale dintre cele mai diverse. Ca urmare a respingerii de către propria familie (mediul în care ar trebui să se simtă cel mai în siguranță), multe persoane

⁵ MANAGEMENTUL INCLUZIV AL DIVERSITĂȚII DE GEN. Ghid de trans-incluziune pentru directori, manageri de resurse umane, team-leaderi și colegi ai persoanelor transgender din România, Asociația MozaicQ România, 2019, disponibil la http://www.t-jobs.org/uploads/2/3/9/7/23979604/ghid_angajatori_with_all_diacritics_.pdf

trans, în special tineri, devin persoane fără adăpost, punându-le la risc starea de sănătate și integritatea fizică. Alte provocări majore sunt generate de necorelarea dintre situația de fapt și cea juridică ca urmare a procedurilor dificile de schimbare a documentelor de identitate, abuzuri ale autorităților⁶, lipsa procedurilor medicale⁷ etc. Tuturor acestora li se adaugă și prejudecățile de ordin etnic/rasial cu care se confruntă în orice aspect al vieții sociale o persoană trans de etnie romă, dublu discriminată. Astfel de provocări sociale pot conduce la hărțuire la locul de muncă, la concedieri (atunci când beneficiază de un loc de muncă), până la împingerea unei persoane transgender către munca sexuală, informală și nesigură și cu expunerea la risc în ce privește integritatea fizică și fără să beneficieze de drepturi sociale și protecție socială în calitate de cetățean(ă).

O problemă specifică o reprezintă lipsa accesului persoanelor transgender la asigurare medicală pentru tratamentul de confirmare a genului. Dar poate una dintre cele mai flagrante provocări cărora persoanele transgender trebuie să le facă față este lipsa recunoașterii dreptului la autonomie decizională privind stabilirea genului, care reprezintă un standard internațional privitor la respectarea drepturilor omului. Este nevoie de formare, informare și conștientizare pentru agenții de aplicare a legii, astfel încât aceștia să trateze persoanele transgender cu demnitate, iar procedurile legale existente de recunoaștere a identității să

⁶ Comunicat de presă, Asociația MozaicQ România, 05.07.2021, disponibil la <https://www.mozaiqlgbt.ro/2021/07/persoanele-transgender-continua-sa-fie-discriminate-de-autoritatile-romane/>

⁷ Articol "X and Y v. Romania: the 'impossible dilemma' reasoning applied to gender affirming surgery as a requirement for gender recognition", de Sarah Schoentjes, PhD și Dr. Pieter Cannoot, 25.02.2021, disponibil la: <https://strasbourgobservers.com/2021/02/25/x-and-y-v-romania-the-impossible-dilemma-reasoning-applied-to-gender-affirming-surgery-as-a-requirement-for-gender-recognition/>

fie facilitate, fără a fi necesară atestarea acesteia de către o terță parte.

Libertăți fundamentale ale UE - încă negate pentru familiile formate din parteneri de același sex

Cu toate că CtEDO a statuat în numeroase rânduri faptul că familiile formate din parteneri de același sex se bucură de dreptul la viață de familie, iar statele semnatare ale Convenției Europene privind Drepturile Omului trebuie să ia măsurile de recunoaștere legală a acestor cupluri, o serie de probleme de ordin administrativ, din sfera libertății de circulație și a situațiilor apărute la frontieră, care îi are drept subiecți pe cetățenii aparținând minorităților sexuale continua să se înregistreze⁸. Astfel, dreptul la liberă circulație continuă să fie o provocare pentru persoanele care formează un cuplu de același sex, care au înregistrate parteneriate civile sau certificate de căsătorie legal încheiate într-un alt stat membru al UE, care se confruntă cu situații atipice din punct de vedere birocratic, atunci când solicită reînnoirea actelor de identitate la birourile de evidență a populației din România sau la consultatele României din spațiul UE, bunăoară, să fie în imposibilitatea de a declara un act legal întocmit într-un alt Stat Membru și un statut marital sau al vieții de familie, pentru simplul motiv că statul român nu recunoaște acele documente de stare civilă. Nerecunoașterea din punct de vedere legal a familiilor de același sex atrage după sine o serie întreagă de drepturi care sunt încălcate acestor cetățeni: ex. libera circulație a

⁸ Articol "The CJEU's judgment in Coman: a small step for the recognition of same-sex couples underlying European divides over LGBT rights", de Manon Beury, 24.07.2018, disponibil la <https://strasbourgobservers.com/2018/07/24/the-cjeus-judgment-in-coman-a-small-step-for-the-recognition-of-same-sex-couples-underlying-european-divides-over-lgbt-rights/>

capitalurilor (imposibilitatea de a deschide un cont comun sau de a contracta un credit pentru locuință de către aceste familii), dreptul la moștenire, dreptul a vizita partenerul și a dispune intervenții medicale atunci când situația o impune șamd. De asemenea, este nevoie de o recunoaștere a certificatelor de naștere ale persoanelor transgender în toate statele membre ale UE, independent de alte proceduri administrative sau judiciare.

Instituirea și punerea în aplicare a principiul Finanțarea sensibilă la diversitate

Finanțările europene și cele de la bugetul național ar trebui să fie acordate în urma unui *audit cu privire la diversitate*, atât la nivelul finanțatorului, cât și al beneficiarului. Este necesară introducerea unei clauze privind înțelegerea legislației europene în privința egalității de tratament și non-discriminării în contractele de finanțare publică, iar printre criteriile de eligibilitate și de selecție a beneficiarilor ar trebui să figureze modul în care demonstrează că pun în practică aceste principii în cultura organizațională proprie.

Recomandări:

Plecând de la seria de probleme generale enunțate anterior, se desprind o serie de **recomandări**:

Pentru autoritățile publice centrale

- Să încorporeze principiul „intersecționalității” ca principiu transversal în politicile publice: orientarea sexuală, identitatea/exprimarea de gen și/sau caracteristicile sexuale sunt luate în considerare alături de alte caracteristici ale identității personale;

- Să inițieze demersuri de consultare publică pentru elaborarea și adoptarea *Strategiei privind egalitatea pentru persoanele LGBTIQ 2020-2025* și să asigure sinergia cu celelalte strategii (Strategia Națională de Incluziune a Romilor 2021-2027, Strategia privind drepturile victimelor, cu Strategia privind egalitatea de gen, cu Planul de acțiune al UE de combatere a rasismului, cu Strategia pentru drepturile persoanelor cu dizabilități și cu Strategia privind drepturile copilului);
- Să ia măsuri pentru crearea în spațiul școlar a unui mediu prietenos cu diferența, sensibil la probleme de intersecționalitate, precum etnia-orientarea sexuală/identitatea sau expresia de gen, simultan cu analiza și combaterea activă a fenomenelor de hărțuire, bullying și victimizare;
- Să ia măsuri constante pentru promovarea drepturilor copilului și să asigure formarea continuă a angajaților din serviciile de asistență socială cu privire la vulnerabilități ale beneficiarilor romi LGBTIQ provenind din medii defavorizate;
- Să ia măsuri de sensibilizare a serviciilor medicale și sociale, suplimentarea adăposturilor sigure, dezvoltare de programe de asistență a victimelor abuzurilor, ale violenței domestice, ale infracțiunilor motivate de ură și ale discursului de incitare la ură;
- Să asigure formarea de bază și continuă pentru medici, profesori, asistenți sociali, agenți de aplicare a legii ș.a. pentru a conștientiza nevoile specifice ale minoritarilor romi LGBTIQ;

- Să aplice politici active în domeniul ocupării forței de muncă și de introducere a unei perspective LGBTIQ și a unei anti-rasism în planurile de ocupare a forței de muncă.
- Să revizuiască procedurile, regulamentele de ordine interioară și practicile existente pentru integrarea și asigurarea implementării principiilor diversității la locul de muncă;
- Să combată activ actele de intoleranță, discursul urii și infracțiunile motivate de ură rasială și/sau homofobie/transfobie;
- Să ia toate măsurile necesare pentru facilitarea corelării dintre situația de fapt și cea juridică ca urmare a procedurilor dificile de schimbare a documentelor de identitate, în cazul persoanelor trans; să investească în formare continuă a autorităților de aplicare a legii sau a celor medicale, pentru a le sensibiliza cu privire la rasism, homofobie/transfobie în aplicarea normelor;
- Să ia măsuri de formare a autorităților de aplicare a legii, având ca rezultat tratarea persoanelor transgender cu demnitate, iar procedurile legale existente de recunoaștere a identității să fie facilitate, fără a fi necesară atestarea acesteia de către o terță parte;
- Să înlăture orice barieră legală în calea recunoașterii dreptului la viață de familie și a parteneriatelor între persoane de același sex;
- Să ia măsuri de înlăturare a barierei în accesarea dreptului la identitate;

- Să ia măsurile care se impun pentru asigurarea deplină a drepturilor cetățenești în condiții de egalitate pentru familiile de același sex;
- Să introducă un *audit cu privire la diversitate* în sistemul de finanțări naționale și europene.

Pentru angajatorii privați

- Să adopte planuri care să stabilească măsuri, protocoale și instrumente concrete pentru combaterea discriminării intersecționale, la locul de muncă;
- Să combată activ actele de intoleranță, discurs al urii și infracțiunile motivate de ură rasială și/sau homofobie/transfobie;
- Să se asigure de crearea unui spațiu sigur și favorabil diversității la locul de muncă.

Pentru societatea civilă

- Să desfășoare campanii de informare și conștientizare în comunitățile cu romi cu privire la aspectele de diversitate și la vulnerabilitățile la care sunt supuși tinerii/adolescenții minoritari sexuali;
- Să desfășoare campanii de informare și conștientizare în rândul comunității LGBTIQ cu privire la rasism anti-rom;
- Să solicite autorităților locale asigurarea de spații sigure pentru victimele abuzurilor rasismului și homofobiei/transfobiei;
- Să combată activ actele de intoleranță, discurs al urii și infracțiunile motivate de ură rasială și/sau homofobie/transfobie;

Despre proiect

Proiectul “INTERSECT – Altfel despre discriminare” are drept scop combaterea discriminării romilor prin activități de conștientizare a nivelului de discriminare și a impactului negativ al acesteia în societate; el include o componentă majoră de împuternicire a tinerilor romi la nivel local și promovarea participării lor directe în dezvoltarea, implementarea și monitorizarea de activități și politici care îi afectează. De asemenea, proiectul sprijină capacitatea unei societăți civile române și pro-române la nivel local.

Proiectul se adresează specific romilor LGBT și dorește să pună pe agenda publică intersecționalitatea și discriminarea multiplă.

Proiectul este coordonat de CRJ – Centrul de Resurse Juridice și implementat în parteneriat cu următoarele organizații: ACTEDO – Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului, Asociația Mozaic LGBT și UCTRR – Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România.

Calendar: august 2019 – iulie 2021

Buget total estimat: 213.727,15 Euro, din care 170.980 Euro contribuție UE și 42.747,15 Euro contribuția organizațiilor care implementează proiectul.